

DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2025-61-2-137>

УДК 347.73(049.32)

О. В. МАКУХ

докторка юридичних наук, доцентка,
професорка кафедри цивільного,
адміністративного та фінансового права
Класичного приватного університету,
Україна, м. Запоріжжя

e-mail: omakukh81@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7410-5081>

ФІНАНСОВЕ ПРАВО: СУЧАСНА ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА¹

Стаття є рецензією на підручник «Фінансове право», опублікований колективом авторів за редакцією докторки юридичних наук, професорки, завідувачки кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого О. О. Дмитрик². Рецензентка проаналізувала актуальність, наукову новизну, зміст і структуру підручника, логіку викладення матеріалу. Аргументувала значення підручника для розвитку сучасного фінансового права як науки та навчальної дисципліни, що викладається в університетах, а також для практики регулювання фінансових відносин в Україні.

Ключові слова: фінансова економіка, фінансове право, фінансові відносини, фінансова система, фінансовий моніторинг, цифрові фінанси, грошове право, валютне право, бюджетне право, підручник.

У видавництві «Право» вийшов друком підручник «Фінансове право», підготовлений колективом авторів за редакцією докторки юридичних наук, професорки, завідувачки кафедри фінансового права Національного юридич-

¹ © Макух О. В., 2025. Стаття публікується на умовах ліцензії Creative Commons – Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Статтю розміщено на сайті збірника: <http://econtlaw.nlu.edu.ua>.

² Фінансове право : підручник / О. О. Дмитрик, К. Є. Єфремова, А. М. Котенко та ін. ; за ред. О. О. Дмитрик ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2025. 704 с.

ного університету імені Ярослава Мудрого О. О. Дмитрик. Видання, присвячене 220-річчю Університету, є актуальним і своєчасним.

Зазначу, що навчальна дисципліна «Фінансове право» викладається в багатьох університетах України – для здобувачів вищої освіти зі спеціальностей «Право», «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», «Економіка та міжнародні економічні відносини». На цей час опубліковано низку підручників і навчальних посібників [наприклад, 1–8]. Утім навчальних видань, які б містили системний аналіз теоретичних і практичних питань фінансового права, в Україні бракує. Зміст дисципліни теж багато в чому залишається дискусійним і потребує додаткової уваги представників юридичної, фінансової та економічної науки. Розвиток сучасного законодавства в цілому і фінансового зокрема, зміни й ускладнення його понятійного апарату, зі свого боку, зумовлюють нагальну потребу постійного оновлення навчального матеріалу для здобувачів вищої освіти. Тож видання підручника, у якому висвітлено питання фінансового права з урахуванням сучасних наукових досліджень та судової практики, є цілком обґрунтованим.

Структуру підручника побудовано логічно та збалансовано, відповідно до програми навчальної дисципліни «Фінансове право» галузі знань D «Бізнес, адміністрування та право» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності D8 «Право». Підручник складається з трьох розділів і 22 тем, які комплексно розкривають зміст основних фінансово-правових понять, особливості інститутів фінансового права та найбільш вагомні аспекти фінансово-правового регулювання.

У розділі «Теорія фінансового права» розкрито питання, які, на перший погляд, є традиційними для вивчення цієї навчальної дисципліни: зміст і поняття фінансів, їхні види й ознаки, функції, поняття фінансової системи держави, принципи її побудови, характеристика ланок фінансової системи. Однак у цього підручника є важлива відмінність: викладення матеріалу починається з обґрунтування процесів сучасної фінансизації господарської діяльності та ролі фінансової науки, складниками якої є фінансова економіка та фінансове право. Автори розрізняють фінансову мікроекономіку, фінансову макроекономіку (національну фінансову економіку) та міжнародну фінансову економіку. На кожному рівні фінансова економіка потребує державного, фінансово-правового регулювання. Об'єктами останнього є: національні фінанси, фінансовий ринок, фінансова інфраструктура, фінансовий сектор і фінансова екосистема. Після такого аналізу стають зрозумілими місце фінансового права в системі права, ознаки та система фінансово-правової галузі, особливості предмета та метода фінансового права, джерела та підстави систематизації фінансового законодавства України. Авторам вдалося розкрити сутність фі-

нансових правовідносин, їхню структуру, суб'єкти, підстави виникнення, зміни та припинення фінансових правовідносин, розглянути найважливіші системоутворювальні категорії фінансового права. Зверну увагу також на висвітлення в підручнику сучасних трендів у розвитку фінансів і фінансового права, зокрема перспектив розвитку цифрових фінансів, їхнього зв'язку з цифровою економікою та використанням нових фінансових технологій у фінансовій сфері. У підручнику проаналізовано рівень диджиталізації фінансової сфери в Україні та роль Національного банку України в цьому процесі, розглянуто стратегію розвитку фінтеху в Україні до 2025 року (тема 3).

У розділі *«Грошове й валютне право»* розглядаються питання правового регулювання грошового обігу та готівкових і безготівкових розрахунків в Україні, фінансово-правового регулювання віртуальних активів, правові засади валютного регулювання та валютного нагляду. Обраний колективом авторів концепт дозволяє сформулювати у студентів комплексне уявлення про сучасні тренди правового регулювання фінансів і контролю в цій сфері, співвідношення понять «гроші», «публічні фінанси», «валютні цінності», «віртуальні активи», «цифрові гроші» та ін.

З урахуванням змін, що відбулися на ринку платіжних систем і послуг, у підручнику проаналізовано питання, пов'язані з правовим регулюванням відносин у цій царині, розглянуто загальний порядок виконання платіжних операцій в Україні, загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, випуску та використання в Україні електронних грошей і цифрових грошей Національного банку України, права, обов'язки та відповідальність учасників платіжного ринку України, порядок здійснення нагляду за діяльністю надавачів платіжних послуг.

Важливе значення для становлення висококваліфікованих фахівців-юристів мають запропоновані в підручнику теми, які передбачають обов'язкове поєднання теоретичного і прикладного матеріалу, приміром, теми, у яких викладено питання фінансово-правової відповідальності за порушення фінансового законодавства, у тому числі грошового обігу та обігу валютних цінностей та ін. Сучасним реаліям розвитку фінансів присвячено такі теми підручника, як «Фінансово-правове регулювання обігу віртуальних активів» (тема 7) та «Фінансовий моніторинг» (тема 10).

У розділі *«Бюджетне право»* аналізуються питання бюджету та його структури, функціонування бюджетної системи України, бюджетних і міжбюджетних відносин, змісту бюджетного процесу, складання проєктів бюджетів різних рівнів та їхнє виконання, ролі податкової системи, правового регулювання, контролю й юридичної відповідальності за порушення фінансового законодавства. Указана проблематика подавалася у виданих раніше підруч-

никах, проте в умовах постійного внесення змін до Податкового кодексу України, Бюджетного кодексу України та до інших нормативно-правових актів, що регулюють фінансові відносини, окреслені сфери набули нового змісту та виняткової актуальності. У підручнику визначено особливості правового регулювання державного боргу, державного кредиту, банківської діяльності, валютного регулювання в Україні та ін. Особливо слід відмітити наявність у підручнику окремої вкрай актуальної теми для сьогодення «Публічні закупівлі в бюджетному процесі» (тема 19), де розглянуто питання інституту публічних закупівель на стадії виконання бюджетів, у тому числі і в контексті воєнного стану в Україні.

Автори підручника підкріплюють свої теоретичні висновки посиланнями на сучасне законодавство України, окремі нормативно-правові акти іноземних країн, зокрема країн Європейського Союзу. При написанні підручника автори використали як класичну літературу з фінансового права (наприклад, праці Л. К. Воронової), так і новітні роботи українських та європейських науковців – фінансистів, економістів і правників. Саме такий підхід здатен сприяти засвоєнню конкретних фінансово-правових знань, напрацюванню здобувачами в процесі навчання умінь і навичок, отриманню досвіду самостійної творчої діяльності, вмінню орієнтуватися в навчальному предметі, шукати та знаходити необхідну інформацію.

Матеріал підручника добре структурований, логічно поданий, текст розбитий на відокремлені частини (розділи, теми та параграфи). Для легкості сприйняття та пошуку необхідної інформації основні поняття виділено курсивом чи напівжирним шрифтом, що безумовно покращує розуміння матеріалу читачами.

Підручник буде корисним для викладачів, студентів і курсантів юридичних та економічних закладів вищої освіти України, науковців і практичних працівників, а також усіх тих, хто цікавиться проблемами сучасного фінансового права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Волощук М. Г., Карабін Т. О., Менджул М. В. Фінансове право : навч. посіб. Вид. 3-тє, допов. та перероб. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2017. 244 с.
2. Іванський А. Й. Фінансове право : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 484 с.
3. Латковська Т. А., Сідор М. І., Койчева О. С. Фінансове право : навч. посіб. (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання). Одеса : ОЮА, 2019. 226 с.
4. Пригоцький В. А., Вараниця В. І., Олійник О. М. Фінансове право: навч. посіб. ; за ред. В. А. Пригоцького. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2020. 605 с.

5. Фінансове право : підручник / О. О. Дмитрик, І. Є. Криницький, О. А. Лукашев та ін. ; за ред. М. П. Кучерявенка, О. О. Дмитрик. Харків : Право, 2019. 416 с.
6. Фінансове право : підручник / за ред. Т. Є. Кагановської та М. П. Кучерявенка ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2022. 432 с.
7. Фінансове право : підручник / Ю. М. Жорнокуй, О. В. Кашкарьова, Т. В. Колесник та ін. ; за заг. ред. О. М. Бандурки та О. П. Гетманець. Харків : Екограф, 2015. 500 с.
8. Фінансове право України : навч. посіб. / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, І. М. Проць, Р. М. Скриньковський, Ю. Р. Лозинський. Львів : СПОЛОМ, 2022. 394 с.

REFERENCES

1. Voloshchuk, M. H., Karabin, T. O., & Mendzhul, M. V. (2017). Finansove pravo [Financial law]. Vydavnytstvo Oleksandry Harkushi [in Ukrainian].
2. Ivanskyi, A. Y. (2022). Finansove pravo [Financial law]. Yurinkom Inter [in Ukrainian].
3. Latkovska, T. A., Sidor, M. I., & Koicheva, O. S. (2019). Finansove pravo [Financial law]. Odeska yurydychna akademiia [in Ukrainian].
4. Pryhotskyi, V. A. (Ed.). (2020). Finansove pravo [Financial law]. TOV «Nilan-LTD» [in Ukrainian].
5. Kucheriavenko, M. P., & Dmytryk, O. O. (Eds.). (2019). Finansove pravo [Financial law]. Pravo [in Ukrainian].
6. Kahanovska, T. Ye., & Kucheriavenko, M. P. (Eds.). (2022). Finansove pravo [Financial law]. Pravo [in Ukrainian].
7. Bandurka, O. M., & Hetmanets, O. P. (Eds.). (2015). Finansove pravo [Financial law]. Ekohraf [in Ukrainian].
8. Kovaliv, M. V., Yesimov, S. S., Prots, I. M., Skrynkovskyi, R. M., & Lozynskyi, Yu. R. (2022). Finansove pravo Ukrainy [Financial law of Ukraine]. SPOLOM [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 10.04.2025

Стаття пройшла рецензування: 22.04.2025

Стаття рекомендована до опублікування: 27.05.2025

O. V. MAKUKH

Doctor of Law, Associate Professor, Professor of the Department of Civil, Administrative and Financial Law, Classical Private University, Ukraine, Zaporizhia

FINANCIAL LAW: MODERN THEORY AND PRACTICE

The article is a review of the textbook «Financial Law», published by a team of authors under the editorship of Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Financial Law of the Yaroslav Mudryi National Law University O. O. Dmytryk. The reviewer analyzed the relevance, scientific novelty, content, and structure of the textbook, the logic

of presenting the material. She argued the importance of the textbook for the development of modern financial law as a science and academic discipline taught in universities, as well as for the practice of regulating financial relations in Ukraine.

Keywords: financial economics, financial law, financial relations, financial system, financial monitoring, digital finance, monetary law, currency law, budget law, textbook.

Article details:

Received: 10 April 2025

Revised: 22 April 2025

Accepted: 27 May 2025

Рекомендоване цитування: Макух О. В. Фінансове право: сучасна теорія та практика. *Економічна теорія та право*. 2025. № 2 (61). С. 137–142. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2025-61-2-137>.

Suggested citation: Makukh, O. V. (2025). Finansove pravo: suchasna teoriia ta praktyka [Financial law: Modern theory and practice]. *Ekonomichna teoriia ta pravo – Economic Theory and Law*, 2(61), 137–142. <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2025-61-2-137> [in Ukrainian].